

איך לקיים שיעור להיות צודק 2

להיות צודק 2: לתת שם, לשפוט

שיעור זה מתמודד עם שתי הדרכים הנותרות להיות צודק: **לתת שם ולשפוט**. במבט ראשון שתי שיטות אלה של "להיות צודק" נראות מזויפות. נדמה שאלו הן תחבולות שאנשים משתמשים בהן כדי להיראות צודקים. נכון שבמקרים רבים עושים שימוש לא נכון בשיטות אלה, וכדאי לדעת היכן נעשה בהן שימוש לרעה. אך, כשם שניתן להשתמש בפטיש כדי לתקוע מסמר בקיר או כדי לשבור חלון, כך גם שתי דרכים אלה של "להיות צודק" הן לגיטימיות.

לתת שם: אדם מזהה מצב ונותן לו שם. כך גם החוויה וגם הערך הקשורים לשם זה נקשרים לטיעון, אם זה בעד עניין כלשהו או נגדו. את הנקודה הזאת כדאי להבהיר בעזרת הרבה דוגמאות. אם קוראים למישהו "מלשין" — אנו מייחסים לאדם זה את כל מה שאנו יודעים על מלשנים; אם קוראים להיעלמותו של ספר מסוים "גנבה" — אנו מייחסים כל מה שידוע לנו על גנבה להעלמות זו. אם קוראים למשהו "שיא", אז נייחס לו את כל מה שידוע לנו על שיאים ושכירת שיאים.

לשפוט: כאן משתמשים באופן ישיר במילת ערך או בשם תואר הקובע ערך לדבר מה כדי לציין האם הוא טוב או רע. למשל, אם מכנים רעיון "מגוחך" — מנסים לומר בכך שהוא חסר ערך; אם אנו מתארים מישהו כ"מלוכלך" — אולי אנו מנסים להצדיק את חוסר חבתנו לאדם זה; אם אנו אומרים שסידור מסוים הוא "הוגן" — אולי אנו מנסים להוכיח שצדקנו בכך שתמכנו בו. למרות שאין זה כך תמיד, בדרך כלל רצוי להגביל את השימוש בשיטה זו לשיפוט ערכיים ובמיוחד את השימוש בשמות תואר המביעים ערך.

לעתים תכופות אנו מדביקים תוויות לדברים. אנו מכנים דברים בשם שהוא שם עצם או שאנו שופטים תכונה מסוימת על ידי שימוש בשם תואר המייחס ערך.

חשוב להסביר שלפעמים נעשה שימוש לרעה בשיטות אלה של "להיות צודק". למשל, לכנות מישהו "מלוכלך" אינו מוכיח כלום, חוץ מזה שברצונך לכנות אותו כך. משתמשים בשמות תואר המייחסים ערך בעיקר כדי להביע רגשות, ולא כל כך במטרה להוכיח משהו. ניתן להשתמש בשיטה זו בצורה תקפה באופן הבא: "איש לא אהב אותי, אך יש להודות שהוא היה כן באמונותיו". המבחן הקריטי הוא כמובן: **מהן הראיות לשיפוט זה?**

תרגול

(קראו את הסעיף **תרגול המופיע בכרטיסי העבודה לתלמיד**).

תרגיל 1.

התרגיל הראשון מתקיים במסגרת מליאת הכיתה. המורה מקריא נקודה אחר נקודה מתוך רשימת הנקודות ומבקש מהכיתה לסווג את הדרך המסוימת שבה השתמשו במטרה להיות צודקים (כלומר, **לתת שם או לשפוט**). אלו הן ההצעות:

- א. ניתן שם באמצעות השימוש ב"אנשי צבא".
- ב. ניתן שם באמצעות השימוש ב"אלימה".
- ג. נערך שיפוט באמצעות השימוש ב"תמימים".
- ד. נערך שיפוט באמצעות השימוש ב"חזק", "להתנגד" ו"תוקפנות".
- ה. ניתן שם באמצעות השימוש ב"תנועות".
- ו. ניתן שם וגם נערך שיפוט באמצעות השימוש ב"רודני".
- ז. נערך שיפוט באמצעות השימוש ב"חירות".

תרגילים 2-4.

יש לבחור את תרגיל הדיון מבין תרגילים 2, 3, או 4. כל צד בוויכוח מיוצג על ידי תלמיד אחד או קבוצת תלמידים, כאשר השאר מתפקדים כקהל צופים. צופים אלה חופשיים ללחוץ על "זמזם" דמיוני (כלומר, להרים את האצבע - ראו עמ' 53, 56) בכל פעם שמישהו משתמש בכינוי או במילה המביעה ערך. הוויכוח נמשך. מותר להשתמש במילים או בתארים המביעים ערך, אבל יש לזהותם. בכל מקרה שמילה או תואר זוהו, ניתן לנהל דיון קצר בשאלה האם נעשה שימוש נכון במילה.

נקודות מוצעות:

תרגיל 2.

צד א'

- רוב הנשים היו מעדיפות להישאר בבית אילו לא היו נזקקות לכסף.
- אם אישה עובדת כל היום, היא לא יכולה לגדל את ילדיה כהלכה.
- אם נשים תתנהגנה כמו גברים, מה הטעם בלהיות אישה?
- אם גברים יישארו בבית, הם עוד עשויים לגלות שהם מעדיפים את עבודות הבית על פני עבודת המשרד.

צד ב'

- גם לנשים יש דעות ושאיפות כמו לגברים.
- אם נשים יוצאות לעבודה, הן מגדילות את הכנסות המשפחה.
- נשים זכאיות לאותן הזדמנויות כמו הגברים והן רשאיות לנצלן אם רצונן בכך — ולא לנצלן אם אינן מעונינות בכך.
- הדבר תלוי באופי האישי יותר מאשר בשאלה האם מדובר בגבר או באישה.

דוגמה: האם זמרים אלילי נער משפיעים בצורה חיובית או שלילית על הצעירים? הקודדות הבאות חוללו בוויכוח בנושא זה:

- כוכבי רוק הם אנשים נהדרים (לשפוט).
- הם כל כך חופשיים ומלאי חיים ולכן השפעים בודאי טובה (לשפוט).
- כוכבי רוק הם אנשים רגישים וכנים (לשפוט).
- הם אנשים מושחתים וספיים (לשפוט).
- כוכבי רוק הם אנשים מוגבלים ואנוכיים (לשפוט).
- כל עולם המוזיקה הפופולרית הוא היתקפה כלכלית שמטרתה להרוויח עוד כסף (לעת שם).
- תרבות הפופ אינה תרבותית ורקת מתוכן (לעת שם).
- כוכבי רוק הם מהיגים של תרבות ואופנת נער (לעת שם).
- כוכבי רוק אינם אנשים אמיתיים — הם דמויות פלסטיק המוצגות לתקליטים (לעת שם).

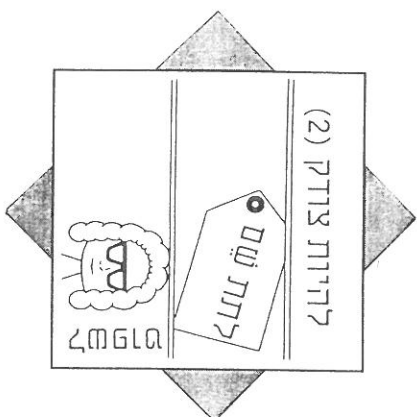
תרמול

1. * לעתים הכופות נערכים דיונים בשאלה — האם על ארטיסט לבצע התערבות צבאית בדרום אמריקה. הקודדות הבאות נעלות לעתים הכופות בדיונים אלה. ציינו באילו נקודות משתמשים בשיטת **לעת שם** ובאילו בשיטת **לשפוט**.

- א. אנשי הצבא ממיד שואפים לפתרון צבאי.
 - ב. ארטיסט אינה צריכה להיות אלים.
 - ג. המתנגדים להתערבות הם אנשים תמימים שאינם יודעים מה באמת מתרחש.
 - ד. עלינו להראות שאנחנו חזקים ושמתנגד לכל תופעה.
 - ה. אלו הן תנועות מחאה עממיות ועלנו לתמוך בהן.
 - ו. יש מקרים רבים מדי שבהם שלטון רודני אחד מוחלף בשלטון רודני אחר.
 - ז. על ארטיסט להתמודד תמיד בעניין החירות.
2. * יש אנשים הטוענים שנשים צריכות להיות צבאיות, לעשות את עבודת הנחת ולטפל בילדים. אחרים טוענים שנשים צריכות להיות חופשיות לצאת ולמצוא עבודה מעניינת ושעל הגברים לחלק עמו את עול עבודת הבית.

- צד א': טענות בעד הישארות נשים בבית בתפקידן המסורתי.
- צד ב': טענות נגד הישארותן של נשים בבית ובעד שוויון הזדמנויות לנשים ולגברים.
3. האם צריכה להיות הגירה חופשית כך שאנשים יוכלו להיות ולעבוד בכל ארץ שבה רוצים, או שיש להגביל את חופש ההגירה כך שרק אלו שנולדו בארץ מסוימת יוכלו להיות בה?
- צד א': טענות בעד הגירה חופשית.
- צד ב': טענות נגד הגירה חופשית ובעד הגבלות נוקשות.
4. האם נכון לשפוט אנשים לפי הופעתם ולבושם? האם נכון לחשוב שאדם הלבוש בגינס ושעצור ארוך מכשר מותר למלא משרה מאדם הלבוש בחליפה ועניבה?
- צד א': טענות נגד שיפוט לפי ההופעה והלבוש.
- צד ב': טענות בעד רמה מסוימת של שיפוט לפי מראה חיצוני.

7. דהיונת 313 ק 2

יש ארבע דרכים עיקריות שאנשים נוקטים בשעת ויכוח על מנת להוכיח את צדקתם. עם שתיים מדרכים אלה, **להראות ולהפנות**, התמודדנו בשיעור הקודם. שתי דרכים אחרות הן **לעת שם** ו**לשפוט**.

לעת שם

מישהו טוען שהוא מזהה מצב מסוים ומכנה אותו בשם, או "מדביק" לו תווית מסוימת. לכינוי או לתווית זו יש ערך בפני עצמו המשמש להוכחת טענות הויכוח.

למשל:

- זאת תחבולה
- זו סחיטה
- כלכלים פשיסטים
- זו מקומה קומוניסטית למוטט את הממשלה
- יש לצפות להתנהגות שכזו מקפיטליסטים
- הוא מלשין
- זאת רמאות.

ברגע שנתנו למצב שם או תווית מסוימת, יש להניח שכולם יגיבו לכינוי זה.

לשפוט

הנושא כאן הוא שימוש במילים המביעות ערך. מילים אלה טוענות בעד שכולם מסכימים עליו. באמצעות שימוש במילות ערך אלה, אדם שופט את המצב ומייחס לו ערך שלדעתו הוא הערך הנכון.

דוגמאות למילים המביעות ערך:

נכון, אמיץ, צודק, נורמלי, הוגן, מכובד, כן, חכם, אמיץ, ישר, פתוח וכו'.

טפשי, מנוח, לא הוגן, לא נורמלי, לא מוסרי, פחדן, ערמומני, צבוע וכו'.

תרגיל 3.

צד א'

- אנשים רשאים להיות חופשיים להחליט האם לעזוב את ארץ מולדתם כשאין היא מתאימה להם עוד ולעבור לארץ אחרת.
- גבולות מדיניים הם דבר מלאכותי — מעבר לשייכות המדינית, כולנו בני-אדם.
- הגירה חופשית תשים קץ למלחמות וללאומיות.
- מהגרים מביאים עמם לא אחת כישרונות חדשים.

צד ב'

- אין זה הוגן שעולים חדשים יגיעו ומיד ייהנו מהטבות שהמקומיים היו צריכים לעמול קשה במשך שנים על מנת להשיגן.
- עירוב גדול מדי עלול ליצור מאבקים, קנאה ומתחים אתניים.
- איך מונעים את ההצפה של ארץ פופולרית במהגרים?
- אם כל השכבות החזקות של ארץ מסוימת יעזבו אותה, הארץ תהפוך לענייה יותר.

תרגיל 4.

צד א'

- בגדים הם רק אופנה ואינם מעידים כלל על אישיותו של האדם — למשל, כמעט כל בני הנוער לובשים מכנסי ג'ינס.
- איכות הלבוש של אדם תלויה אולי ברמת ההכנסה שלו, ולכן לא יהיה זה הוגן לפסול אנשים עניים מלהתקבל לעבודות שהם מעוניינים בהן.
- אם יתברר שהבגדים שלבשו אינם מתאימים לעבודה המסוימת, הם יוכלו להחליף וללבוש בגדים אחרים.
- אפשר לקבל רושם מוטעה מבגדים — למשל, אדם הלבוש בצורה מסודרת עשוי להיות בעצם עצלן או רמאי.

צד ב'

- אנשים שאינם מוכנים לעשות מאמץ כדי להתלבש בצורה מסודרת, מביעים בכך חוסר התחשבות בזולת.
- אנשים המתרשלים בלבושם עשויים להיות רשלנים גם בעבודה.
- הופעה עלובה עלולה להשפיע על הלקוחות (בחנות, למשל).
- אם אף אחד לא יתייחס להופעה ולניקיון, כולם ייהפכו למלוכלכים ולמרושלים.